

син бажаним було б винесення її й на більш широке громадське обговорення. Саме так мають визначатися стратегічні напрями економічного розвитку у демократичному суспільстві, включаючи визначення напрямку розвитку у такій важливій сфері як подальший розвиток аграрно-земельних відносин у сучасному українському суспільстві.

Ключові слова: земельні відносини, європейський тип землеволодіння, американський напрям сільського господарства, фермерські господарства, агровиробництво.

Ключевые слова: земельные отношения, европейский тип землевладения, американское направление сельского хозяйства, фермерские хозяйства, агропроизводство.

Key words: land relations, the European type of land tenure, the American direction of agriculture, farming, agricultural production.

ГАВРИШ НАТАЛЯ СТЕПАНІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри аграрного, земельного та екологічного права, доктор юридичних наук, доцент

ЕКОЛОГО-ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ ҐРУНТІВ

Системоутворюючим актом комплексної галузі екологічного права та законодавства є Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 р. № 1264-ХІІ. Його прийняття відіграло етапну роль у формуванні та розвитку сучасного екологічного законодавства нашої держави. Зазначений Закон став першим комплексним і концептуальним вирішенням проблеми законодавчого регулювання питань правової охорони довкілля та окремих його елементів. У силу ст. 1 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», завданням законодавства про охорону навколишнього природного середовища є регулювання відносин у галузі охорони, використання і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, запобігання та ліквідації негативного впливу господарської й іншої діяльності на навколишнє природне середовище, збереження природних ресурсів, генетичного фонду живої природи, ландшафтів та інших природних комплексів, унікальних територій та природних об'єктів, пов'язаних із історико-культурною спадщиною.

Забезпечення екологічної безпеки у процесі природокористування взагалі і в тому числі у сільськогосподарському виробництві визначені у ст. 40 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», де містяться вимоги до забезпечення раціонального і екологічного використання природних ресурсів на основі широкого застосування новітніх технологій, здійснення заходів щодо запобігання псуванню, забрудненню, виснаженню природних ресурсів і в тому

числі ґрунтів, негативному впливі на стан довкілля; застосування біологічних, хімічних та інших методів поліпшення якості природних ресурсів і ґрунтів, які забезпечують охорону навколишнього природного середовища і безпеку здоров'я населення, збереження об'єктів природно-заповідного фонду.

Основні положення щодо охорони і використання природних об'єктів та їх ресурсів визначені у природоресурсових законодавчих актах. Водночас положення щодо охорони ґрунтів у них не визначені, хоча в окремих законодавчих актах, які стосуються земельно-правових відносин, зазначено загальні засади забезпечення екологічної безпеки ґрунтового покриву [1, с. 13].

Складаючись в основному з матеріальних норм права, вищезазначений закон не має норм прямої дії та потребує прийняття багатьох законів та підзаконних нормативно-правових актів. На думку П. О. Гвоздика, Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» насамперед виконує ідеологічну та інформаційну функції, сигналізує про те, що держава знає про наявні екологічні проблеми та способи їх вирішення і бажає їх вирішити. Причому як основне джерело права він має безпосередній вплив лише на формування інших законів та підзаконних актів природоохоронної тематики [2, с. 170].

У системі екологічного законодавства України є й інші законодавчі акти, які були прийняті на розвиток окремих положень зазначеного базового закону екологічного законодавства. Особливо ті, що спрямовані на визначення та забезпечення правових режимів окремих елементів довкілля. Це закони України «Про природно-заповідний фонд України» від 16 червня 1992 р. № 2456-XII, «Про тваринний світ» в ред. від 13 грудня 2001 р. № 2894-III, ЗК України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III, ЛК України від 21 січня 1994 р. № 3852-XII, ВК України від 06 червня 1995 р. № 213/95-ВР, КУпН від 27 липня 1994 р. № 132/94-ВР та інші.

Зважаючи, що ґрунти потерпають від забруднення, в Україні регламенти використання небезпечних факторів, гранично допустимих концентрацій та орієнтовно безпечних рівнів хімічних і біологічних чинників у ґрунтах встановлюються відповідно до Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24 лютого 1994 р. № 4004-XII та затверджуються головним державним санітарним лікарем України.

Уперше проблема охорони сільськогосподарських земель як важлива політико-правова проблема України задекларована в постанові Верховної Ради України від 5 березня 1998 р. № 188/98-ВР «Про основні напрями державної політики України в галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки». На той час основним акцентом землеохоронної політики було визнано правове регулювання технологій землеробства як засобу боротьби з негативними процесами – водною і вітровою ерозією, переуцільненням, забрудненням ґрунтів.

У контексті конкретизації поняття правового режиму земель приймаються спеціальні закони, спрямовані на регулювання режиму земель

окремих категорій: Закон Української РСР «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 27 лютого 1991 р. № 791а-ХІІ, Закони України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» від 21 вересня 1999 р. № 1075-ХІV, «Про правовий режим надзвичайного стану» від 16 березня 2000 р. № 1550-ІІІ, «Про особливості правового режиму майнового комплексу Національної академії наук України» від 7 лютого 2002 р. № 3065-ІІІ та інші.

Правовий режим непридатних земель, які є екологічно небезпечними, в ЗК України не визначений. Певні юридичні засади, що характеризують їхній правовий режим, містяться у нормах Закону України від 27 лютого 1991 р. № 791а-ХІІ «Про правовий режим територій, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи». Цей Закон передбачає, що до земель, які зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи, належать території, на яких виникло стійке забруднення навколишнього середовища радіоактивними речовинами понад доаварійний рівень. Однак це не єдині землі, які потребують установлення особливого правового режиму, оскільки значну небезпеку створюють і земельні ділянки, деградовані внаслідок дії природних стихій (землетрусів, повеней тощо), а також небезпечного техногенного впливу на стан навколишнього природного середовища (систематичних викидів забруднюючих хімічних речовин, інших фізичних, біологічних, тонізуючих впливів) [3, с. 202-203]. Тому встановлення специфічного режиму екологічно деградованих земель у ЗК України бажано здійснити з урахуванням вищезазначених особливостей та вимог Закону України від 13 липня 2000 р. № 1908-ІІІ «Про зону надзвичайної екологічної ситуації».

Список використаної літератури:

1. Бакай І. М. Конституційні засади забезпечення екологічної безпеки в сільському господарстві. *Право України*. 1997. № 2. С. 12-18.
2. Гвоздик П. О. Трансформаційні процеси в екологічному законодавстві: від закону «Про охорону природи в Українській РСР» (1960 р.) до майбутнього Екологічного кодексу України. *Вісник Луганського державного університету внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2009. Вип. № 4. С. 165-173.
3. Андрейцев В. І. Правовий режим використання, відновлення та охорони земель. *Екологічне право. Особлива частина*: підруч. для студ. юрид. вузів і факул. Повний академічний курс / ред. В. І. Андрейцев. Київ: Істина, 2001. С. 194-316.

Ключові слова: ґрунт, використання ґрунтів, охорона ґрунтів, земля, землі, екологічне право, земельне право.

Ключевые слова: почва, использование почвы, охрана почвы, земля, земли, экологическое право, земельное право.

Key words: soil, use of soils, soil protection, land, lands, ecological law, land law.